

HENRYK RUDNICKI, ANETA KAZANOWSKA

*Znaczenie jednostek certyfikujących w systemie
kontroli w rolnictwie ekologicznym*

The Importance of Certifying Units in the Controlling System
in Ecological Agriculture

Abstract: Kraje członkowskie UE są zobowiązane do ustanowienia urzędowego nadzoru nad funkcjonowaniem systemu kontroli w rolnictwie ekologicznym na mocy postanowień Rozporządzenia Rady Ministerialnej Wspólnoty Europejskiej Nr 2092/91/EWG z 24.06.1991.

Krajowy system kontroli w Polsce określa ustawa *o rolnictwie ekologicznym* z 20.04.2004, która ustala zakresy zadań dla określonych instytucji. Kontrole ekologicznych gospodarstw i przetwórci wykonują jednostki certyfikujące, upoważnione przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a nadzór nad nimi sprawuje Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warunkiem upoważnienia jednostki certyfikującej do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności jest posiadanie przez nią akredytacji w zakresie rolnictwa ekologicznego w Polskim Centrum Akredytacji. Kontrola wszystkich etapów produkcji w ekologicznym sposobie gospodarowania, która stwierdza, czy są one zgodne z wymogami ekologicznej produkcji żywności, warunkuje uzyskanie certyfikatu, uprawniającego do znakowania płodów jako produkty rolnictwa ekologicznego oraz wprowadzenia ich na rynek żywności ekologicznej.

WPROWADZENIE

Introduction

Warunkiem wprowadzania do handlu żywności oznakowanej jako produkty rolnictwa ekologicznego jest kontrola wszystkich etapów produkcji i dystrybucji w celu stwierdzenia, czy są zgodne z kryteriami ekologicznej produkcji żywności.

Początkowo wiarygodność produkcji metodami ekologicznymi potwierdzali sami rolnicy, kontrolując nawzajem swoje gospodarstwa, następnie stowarzyszenia rolników ekologicznych (np. Stowarzyszenie Producentów Żywności Meto-

dami Ekologicznymi EKOLAND w Polsce) powoływały specjalne komisje inspekcji i atestacji. Były to jednak tylko metody kontroli wewnętrznej zawsze obciążonej subiektywizmem. Dopiero objęcie ekologicznego sposobu gospodarowania i obrotu żywnością ekologiczną regulacją prawną wprowadziło obowiązek certyfikacji przez trzecią stronę, czyli wymóg, by taka żywność była oceniana przez niezależną organizację certyfikującą. Taki system kontroli, mimo wyższych kosztów w porównaniu z kontrolą wewnętrzną, wzmacnia wiarygodność rolnictwa ekologicznego i jego produktów w opinii konsumentów. Ponadto jest to system zapewnienia jakości, spełniający ogólnie przyjęte wymogi Unii Europejskiej.

Obecnie mamy do czynienia z systemem obligatoryjnym: każdy, kto zamierza wprowadzić do obrotu produkty rolnictwa ekologicznego, musi poddać swoją produkcję kontroli, czy spełnia wymogi urzędowe. W Unii Europejskiej ekoproducentów obowiązuje Rozporządzenie nr 2092/91/EWG w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych, natomiast w Polsce podstawę kontroli stanowi ustawa o rolnictwie ekologicznym z 20 kwietnia 2004 roku.

Inspekcja, która obejmuje przestrzeganie standardów, kontrola, mająca na celu sprawdzanie, czy są one przestrzegane oraz certyfikacja produktów, poświadczająca przestrzeganie obowiązujących kryteriów muszą być przeprowadzone przez jednostkę certyfikującą, upoważnioną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do wykonywania kontroli i wydawania stosownych zaświadczeń. Po dwóch latach ekologicznego gospodarowania zwanego przestawianiem, potwierdzonego coroczną kontrolą, zaświadczenie przyjmuje formę certyfikatu, uprawniającego zarówno do dotacji przysługujących na mocy ustawy o rolnictwie ekologicznym, jak i do znakowania płodów jako produktów rolnictwa ekologicznego, czyli stanowiącego przepustkę na rynek produktów ekorolniczych.

REGULACJE PRAWNE SYSTEMU KONTROLI ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Legal provisions concerning the system of control of ecological agriculture

Rolnictwo ekologiczne jest systemem gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa, opartym na środkach naturalnych, nieprzetworzonych technologicznie.

Gospodarowanie metodami ekologicznymi aktywizuje przyrodnicze mechanizmy produkcyjne, zapewnia trwałą żyzność gleby, zdrowotność zwierząt oraz wysoką jakość biologiczną produktów. Jest to system zrównoważony ekologicznie, ekonomicznie i społecznie, w dużym stopniu niezależny od nakładów zewnętrznych, nieobciążający środowiska, umożliwiający rozwój rolnictwa, a tak-

że będący odpowiedzią na wyzwania, jakie niesie XXI wiek i potrzeba racjonalnego korzystania z dóbr przyrody.¹

W obrębie gospodarstwa ekologicznego powinny zostać wytworzone nawozy, nasiona, pasze i inne środki organiczne niezbędne w uprawie roślin czy chowie zwierząt. Natomiast dozwolone środki pochodzące z zewnątrz są traktowane jako dodatki uzupełniające.

Substancje syntetyczne takie jak: nawozy mineralne, chemiczne pestycydy, hormony wzrostu itp., w rolnictwie ekologicznym zastępuje się nawozami organicznymi, czyli: obornikiem, kompostem, nawozami zielonymi itp. oraz naturalnymi nawozami mineralnymi, np. mączką bazaltową. Kardynalną zasadą jest również wykluczenie z rolnictwa i przetwórstwa organizmów modyfikowanych genetycznie (GMO) oraz ich pochodnych.²

Główny cel rolnictwa ekologicznego to produkcja żywności o wysokiej wartości biologicznej. Aby zapobiec jej fałszowaniu, w wielu krajach świata wprowadzono system kontroli produkcji ekologicznej żywności, który początkowo oparto na wewnętrznych zasadach grup producenckich rolników prowadzących gospodarstwa ekologiczne. W miarę powiększania rynku żywności ekologicznej i problemów z nim związanych ujawniła się potrzeba prawnej regulacji ekologicznego sposobu gospodarowania.

Rolnictwo ekologiczne w krajach Unii Europejskiej zostało uregulowane Rozporządzeniem Rady Ministerialnej nr 2092/91/EWG z 24 czerwca 1991 r. w *sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych*, będącym aktem prawnym nadrzędnym w stosunku do prawa krajowego. Dlatego też wszystkie państwa członkowskie UE muszą je wdrożyć w państwowy system prawny bez zmian, tj. skrótów, poprawek, interpretacji.³ Reguluje ono funkcjonowanie rynku żywności ekologicznej w Unii Europejskiej, którego charakterystyczną cechą jest kontrola zewnętrzna procesu produkcji i dystrybucji, po to, żeby konsument był pewny, że otrzymuje żywność wytworzoną wyłącznie metodami ekologicznymi.

Unia Europejska nie powołała ponadnarodowej jednostki kontrolującej cały unijny rynek żywności ekologicznej, natomiast Rozporządzenie nr 2092/91/EWG zobowiązuje państwa członkowskie do ustanowienia i zarządzania skutecznym systemem kontroli rolnictwa ekologicznego. Systemy te nie ograniczają się do obszaru państwa członkowskiego, ale są uznawane w całej UE. Mimo braku formalnych przeszkód, jednostki certyfikujące działają przede wszystkim na terenie własnego kraju. Produkty rolnictwa ekologicznego wytworzone i uz-

¹ U. Sołtysiak, *Rolnictwo ekologiczne – historyczny przegląd metod*, [w:] *Rolnictwo ekologiczne od teorii do praktyki, Stowarzyszenie EKOLAND i Fundacja LEBEN&UMWELT*, Warszawa 1993, s. 24.

² *Basic Standards of Organic Agriculture*, IFOAM, 1982.

³ Dz. U. L 198 z 22.07.1991 r., z późn zm.

nane w kraju członkowskim UE, mogą być sprzedawane na obszarze całej Wspólnoty, jako towary pochodzenia ekologicznego. Organizacje kontrolujące ekologiczne gospodarstwa i przetwórnice w krajach Unii Europejskiej muszą uzyskać akceptację rządu kraju, w którym są zarejestrowane oraz Komisji Europejskiej, wpisującej je na listę uznanych organizacji.

Wykazy upoważnionych jednostek certyfikujących krajów członkowskich UE publikowane są w serii „C” Urzędowego Dziennika Wspólnot Europejskich.⁴

Rozporządzenie nr 2092/91/EWG ma istotne znaczenie w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Europie, ponieważ dużo miejsca poświęca problematyce dystrybucji żywności ekologicznej, decydującej w znacznym stopniu o powodzeniu idei żywności wytworzonej w ekologiczny sposób, nawet w krajach o wysokim poziomie rozwoju.

System kontroli w Unii Europejskiej wyklucza sprzedaż produktów ekologicznych, bez potwierdzenia nadanego przez jednostkę certyfikującą. Jeżeli gospodarstwo rolne przestrzega zasad produkcji metodami ekologicznymi, ale nie zostanie poddane kontroli upoważnionej jednostki, to nie może wprowadzać do obrotu wytworzonych płodów, ponieważ ekologiczny towar na rynku musi być objęty programem kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej. W tym momencie wiarygodność tego produktu rozkłada się na dwa podmioty: producenta i jednostkę kontrolną, prowadzi do wzrostu zaufania konsumenta do produktu, który faktycznie jest poszukiwanym przez niego produktem ekologicznym. Tak więc celem kontroli i certyfikacji jest udowodnienie ekologicznej jakości produktu oferowanego konsumentowi.

Obligatoryjną kontrolą jednostek certyfikujących objęte są wszystkie nieprzetworzone oraz przetworzone płody rolne, ale tylko te, które są przeznaczone do spożycia przez ludzi i na paszę dla zwierząt.

System kontroli obejmuje producentów, czyli osoby odpowiedzialne za kontrolowany podmiot gospodarczy, identyfikowany nazwiskiem właściciela lub nazwą firmy, w którym prowadzona jest produkcja zgodna z zasadami wymienionymi w Rozporządzeniu nr 2092/91/EWG. Produkcją jest wytwarzanie, przetwarzanie i import z kraju „trzeciego”, a także konfekcjonowanie produktów ekologicznych, przeznaczonych do sprzedaży. Nie jest nią sprzedaż produktów wcześniej przygotowanych do sprzedaży detalicznej, czyli zapakowanych i oznakowanych etykietą producenta. Sklep, w którym sprzedawane są ekoprodukty w oznakowanych opakowaniach jednostkowych, nie podlega pod tym względem kontroli, ale sklep, w którym produkty ekologiczne sprzedaje się „luzem”, musi posiadać certyfikat jednostki kontrolnej.

Producent ponosi pełną odpowiedzialność za zgodność z zasadami Rozporządzenia Rady Ministerialnej Wspólnoty Europejskiej nr 2092/91/EWG swoich produktów uznanych za ekologiczne, gdyż stanowi ono, że wszyscy producenci

⁴ Dz. U. C 16 z 20.01.2005.

żywności ekologicznej posiadają stosowną wiedzę o tym systemie i znają obowiązujące przepisy prawne w tym zakresie. Jeżeli jednostka certyfikująca, wykonująca obligatoryjną kontrolę, stwierdzi, po prawidłowym i udokumentowanym jej przeprowadzeniu, że producent spełnia wymogi rozporządzenia, to wówczas potwierdza to stosownym certyfikatem. Mimo to jednak, jeśli inny organ kontrolny lub konsument udowodni fałszerstwo producenta, to odpowiedzialność za nie ponosi producent, a nie jednostka certyfikująca.

NADZÓR I KONTROLA JAKOŚCI PRODUKTÓW ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE

Quality supervision and control of products of ecological agriculture in Poland

Obecnie każde państwo członkowskie UE ustanawia własny krajowy system kontroli prowadzony przez wyznaczony urząd lub urzędy administracji publicznej, natomiast ich warianty ujmuje rozporządzenie.⁵ Pierwszy polega na utworzeniu państwowego systemu kontroli, w którym rząd powołuje własną organizację (np. w Danii). Drugi istnieje wówczas, gdy rząd danego państwa zatwierdza systemy kontrolne prywatnych organizacji (ten model funkcjonuje w większości krajów europejskich). Może także istnieć model mieszany (np. w Wielkiej Brytanii), gdzie obok państwowego systemu kontroli działają organizacje prywatne. Niezależnie od przyjętego modelu systemu kontroli, odpowiedzialność za jego właściwe funkcjonowanie spoczywa na władzach państwowych danego kraju członkowskiego.

Zgodnie z ustawą z 20 kwietnia 2004 r. *o rolnictwie ekologicznym* system kontroli i certyfikacji w Polsce jest mieszany, tj.: państwowo-prywatny, a jego schemat w 2005 r. przedstawia rysunek 1.⁶

System ten ma zapewnić konsumenta, że produkty spożywcze oznakowane jako ekologiczne są wytworzone metodami ekologicznymi, a więc jest to żywność bez pozostałości syntetycznych, substancji chemicznych pochodzących ze środków ochrony roślin, bez nawozów sztucznych i innych dodatków używanych w przetwórstwie, bez antybiotyków i hormonów oraz bez genetycznie modyfikowanych organizmów.

Jednostka certyfikująca w rolnictwie ekologicznym musi posiadać akredytację w krajowej jednostce akredytującej. W Polsce jest nią Polskie Centrum Akredytacji, które powstało 1.01.2001 r., wyodrębniając się ze struktury Polskiego Centrum Badań i Certyfikacji jako jednoosobowa spółka Skarbu Państwa.⁷ Spe-

⁵ W. Krzywiński, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce – nadzór i kontrola jakości produktów rolnictwa ekologicznego w świetle ustaw*, [w:] *Rozwój rolnictwa ekologicznego atutem Polski w procesie integracji z Unią Europejską, Materiały konferencyjne*, Modliszewice 2001, s. 19–20.

⁶ Dz. U. z 2004 Nr 93, poz. 898.

⁷ www.pca.gov.pl z dn. 25.02.2006.

cjalistyczny Komitet Techniczny ds. Rolnictwa Ekologicznego przy Polskim Centrum Akredytacji 28 czerwca 2005 r. wydał dokument precyzujący niektóre wymagania dla jednostek kontrolujących, prowadzących certyfikację w zakresie rolnictwa ekologicznego.⁸

Certyfikacja podmiotów prowadzących działalność w zakresie ekologicznej produkcji żywności służy do zapewnienia, że działają one zgodnie z Polską Normą PN-EN 45011:2000 „Wymagania ogólne dotyczące działania jednostek prowadzących systemy certyfikacji wyrobów” w powiązaniu z ustawą o rolnictwie ekologicznym.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, opierając się na przedłożonym certyfikacie, upoważnia daną jednostkę certyfikującą do prowadzenia działalności. Według L. Wasilewskiego można wyróżnić trzy grupy certyfikatów, których podstawą wyodrębnienia są kryteria takie jak: motywy poddania się certyfikacji, charakter przekazywanej informacji oraz stopień niezależności jednostki przyznającej certyfikaty. Według trzeciego kryterium wyróżnia się: certyfikat pierwszej strony (świadcstwo zgodności wystawia sobie sam dostawca), certyfikat drugiej strony (świadcstwo zgodności wystawia partner określonej umowy zawartej z dostawcą lub odbiorcą) oraz certyfikat trzeciej strony (świadcstwo zgodności wystawia podmiot niezależny).⁹

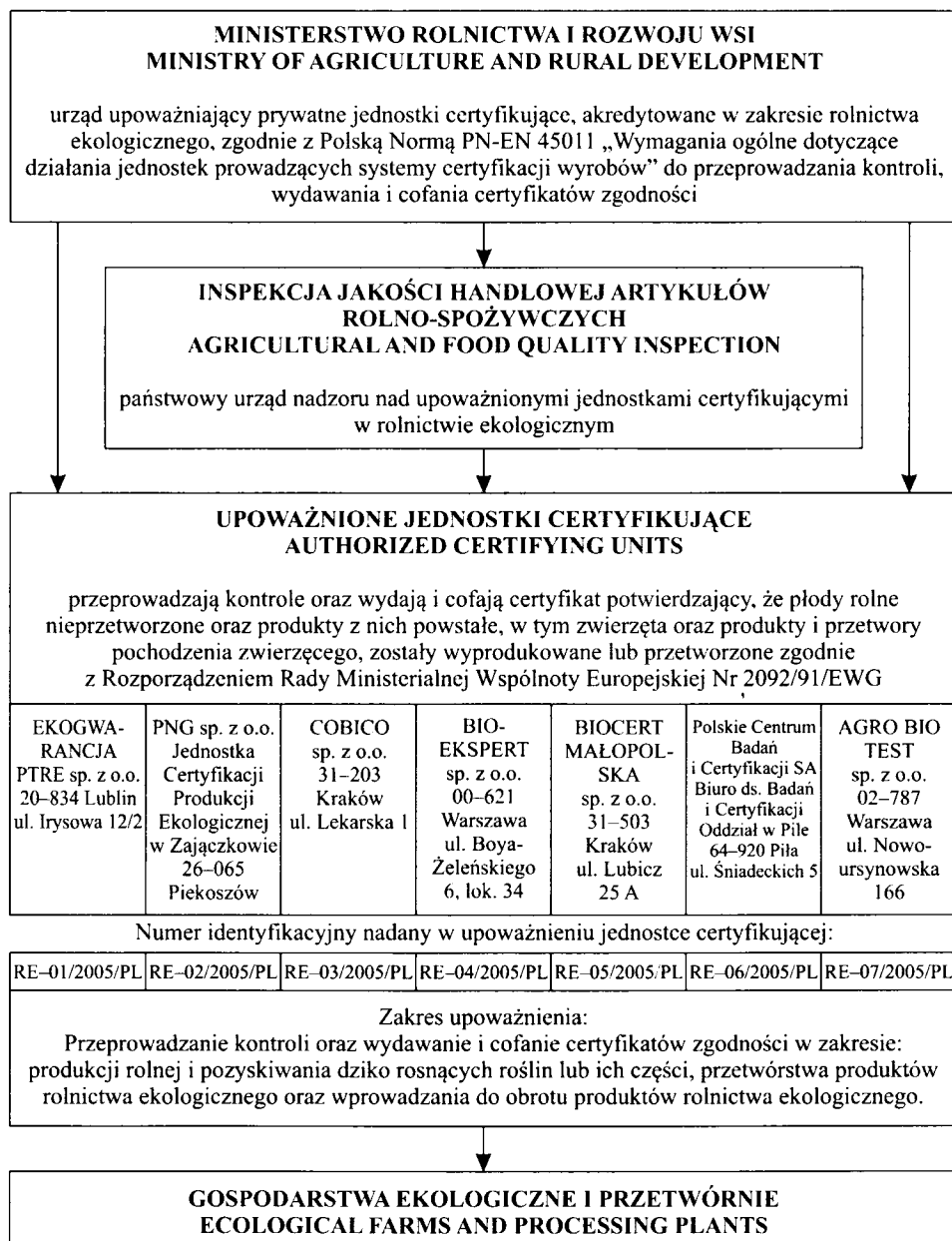
W powyższym rozumieniu, w ekologicznym systemie gospodarowania występuje certyfikacja trzeciej strony, którą jest podmiot prowadzący badanie zgodności z kryteriami rolnictwa ekologicznego, niezależny, czyli niezwiązany z interesami kontrolowanego, tzn. strony pierwszej, ani z interesami nabywcy, tj. strony drugiej. Wymóg działania trzeciej strony ogranicza prawdopodobieństwo wywierania partykularnych nacisków na kontrolerów.

Po wprowadzonych zmianach przez MRiRW w 2002 r. pierwszą jednostką certyfikującą, uprawnioną do kontroli i wydawania certyfikatów zgodności, było Polskie Centrum Badań i Certyfikacji Oddział w Pile, natomiast w 2005 r. w Polsce działało siedem jednostek certyfikujących w rolnictwie ekologicznym (rys 1.).

Jednostka certyfikująca może zostać upoważniona do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności, jeżeli: posiada akredytację uzyskaną w krajowej jednostce akredytującej w zakresie prowadzenia certyfikacji zgodności w rolnictwie ekologicznym zgodnie z wymaganiami normy PN-EN 45011 oraz ma określony zakres akredytacji (całkowity lub częściowy); posiada plan kontroli obejmujący szczegółowy opis działań kontrolnych i proce-

⁸ Dokument PCA DAK-03, Program akredytacji jednostek certyfikujących podmioty działające w zakresie rolnictwa ekologicznego w odniesieniu do wymagań normy PN-EN 45011:2000, Warszawa 2005.

⁹ L. Wasilewski, *Europejski kontekst zarządzania jakością*, IOiZwP ORGMASZ, Warszawa 1998, s. 77.

Rys. 1. System kontroli i certyfikacji w rolnictwie ekologicznym w Polsce w 2005 roku
The system of control and certification in ecological agriculture in Poland in 2005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym, oraz www.minrol.gov.pl, stan na 19 lipca 2005.

dur rozpatrywania zastrzeżeń do ustaleń dokonanych w toku kontroli; zatrudnia wykwalifikowanych pracowników posiadających praktykę w zakresie produkcji metodami ekologicznymi oraz zapewnia obiektywne i rzetelne warunki prowadzenia kontroli u producentów.

Każdy producent lub przetwórcza czy też wprowadzający żywność produkowaną metodami ekologicznymi do obrotu (importer, hurtownik) powinien zgłosić zamiar prowadzenia działalności w zakresie rolnictwa ekologicznego wybranej upoważnionej jednostce certyfikującej i Wojewódzkiemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych oraz oświadczyć, że wyraża zgodę na przeprowadzenie kontroli. Administracja publiczna nie kontroluje producentów, natomiast nadzoruje działalność zatwierdzonych jednostek certyfikujących.

Inspekcje producentów wykonuje tylko jednostka certyfikująca, zgodnie z własną procedurą kontroli. Organizację programu kontroli ekologicznych według upoważnionej jednostki certyfikującej AGRO BIO TEST sp. z o.o. przedstawiają dane tabeli 1.

Tab. 1. Organizacja programu kontroli ekologicznych wg AGRO BIO TEST sp. z o.o.
Organization of ecological inspection program according to AGRO BIO TEST sp. z o.o. (Ltd)

Kto	Co robi	Kiedy
Rolnik	Zgłasza swoje zainteresowanie rolnictwem ekologicznym i prosi o odnośne informacje. Można je przesłać listem, faksem, np. w takiej formie: <i>Zainteresowany przedstawianiem gospodarstwa na rolnictwo ekologiczne proszę o przesłanie informacji dotyczących kryteriów produkcji oraz trybu i warunków kontroli warunkujących uznanie gospodarstwa za przedstawiające się na rolnictwo ekologiczne.</i>	w dowolnym terminie
AGRO BIO TEST sp. z o. o.	Rejestruje gospodarstwo, wysyła rolnikowi niezbędne informacje oraz kartę zgłoszenia.	w ciągu miesiąca
Rolnik	Odsyła wypełnioną kartę zgłoszenia do jednostki kontrolnej.	w dowolnym terminie
AGRO BIO TEST sp. z o. o.	Wysyła rolnikowi umowę w sprawie przeprowadzenia kontroli wraz z informacjami o trybie i terminie uiszczenia opłaty za nią, wysokości dotacji ekologicznych i in.	do 10 maja
Rolnik	Przesyła podpisaną umowę w sprawie kontroli do jednostki certyfikującej, wraz z mapką geodezyjną gruntów własnych i dzierżawionych (odrys geodezyjny); jednocześnie opłaca kontrolę.	do końca maja
AGRO BIO TEST sp. z o. o.	Inspektor (z 2-, 3-dniowym wyprzedzeniem) zapowiada wizytę kontrolną.	do końca lipca

Rolnik	Uczestniczy w inspekcji, a jeśli nie może – wskazuje inną osobę z rodziny lub pracownika.	jak wyżej
Rolnik + inspektor	Dokonyją lustracji pól i obiektów gospodarstwa, analizy dokumentacji (księga gospodarstwa, zapisy działań, faktury zakupu środków do produkcji, pasz, leków). Stan gospodarstwa jest zapisywany w protokole z inspekcji podpisywanym przez inspektora i rolnika.	jak wyżej
AGRO BIO TEST sp. z o. o.	Certyfikatorzy analizują dokumentację kontrolną przesłaną przez inspektorów i podejmują decyzję o nadaniu statusu gospodarstwa, odpowiednio: certyfikat, II rok przestawiania, I rok przestawiania, odmowa (w przypadku niedopełnienia wymogów). Następnie jednostka certyfikująca wystawia dokumenty informujące o statusie gospodarstwa (w okresie przestawiania – zaświadczenia, w gospodarstwie po przestawieniu – certyfikaty).	we wrześniu
	Wysyła rolnikom poświadczony formularz wniosku o dotacje ekologiczne	w wyznaczonym terminie
Rolnik	Uzupełniony o niezbędne dane i podpisany wniosek o dotacje składa we wskazanej instytucji płatniczej.	w wyznaczonym terminie

Źródło: www.agrobiotest.pl z 22.10.2004.

Program kontroli wsparty odpowiednim zapleczem, takim jak: osobowość prawna, kadra fachowa, wyposażenie techniczne, funkcjonuje według jawnych zasad, jest otwarty dla wszystkich zainteresowanych, niezależny od interesów którejkolwiek ze stron, gwarantuje poufność informacji (ochronę danych).

Międzynarodową zasadą, stanowiącą warunek akredytacji jednostki certyfikującej i jej upoważnienia do działalności kontrolnej, jest to, że w trakcie kontroli inspektor powinien wskazać rolnikowi słabe punkty gospodarstwa, tj. uchybienia, braki, niedociągnięcia w świetle wymogów ustawowych, ale nie może udzielać porad, jak rozwiązać dany problem. Z tego względu Ośrodki Doradztwa Rolniczego nie mogą wykonywać kontroli ekologicznych, gdyż ich statutowym zadaniem jest doradztwo.

Pełnozakresowa kontrola w ekologicznych gospodarstwach i przetwórnictwie odbywa się corocznie, oprócz tego prowadzone są inspekcje niezapowiedziane. Kontroli podlegają nie tylko wszystkie obiekty gospodarstwa, tj. pola, łąki, pastwiska, wybiegi, budynki inwentarskie, maszyny, urządzenia, linie technologiczne, magazyny, przechowalnie itp., ale także dokumentacja produkcji, czyli księgi rachunkowe, dowody zakupu środków do produkcji oraz surowców, księga gospodarstwa (lub zapisy), etykiety (i materiały reklamowe), a także bilans zbiorów i sprzedaży ekoproduktów. Na podstawie protokołu z kontroli, jednostka certyfikująca ocenia, czy gospodarstwo (lub przetwórnictwo) spełnia kryteria produkcji ekologicznej, a następnie wystawia certyfikat zgodności, upoważniający do sprzedaży produktów rolnictwa ekologicznego.

Jednostka kontrolna corocznie sporządza raport dla nadzoru państwowego, zawierający wykaz producentów podlegających systemowi kontroli (obejmujący nazwiska lub nazwy firm oraz ich adresy), a także sprawozdanie ze swojej działalności.¹⁰

Na nadzór państwowy nałożono obowiązek prowadzenia aktualnej listy zawierającej nazwy (nazwiska) i adresy producentów, udostępnianej na żądanie zainteresowanych stron, natomiast informacje i dane szczegółowe, uzyskane przez jednostkę kontrolną w trakcie wykonywania kontroli, nie mogą być udostępnione nikomu, poza producentem i właściwym nadzorem państwowym.¹¹

Porównując wykazy producentów w rolnictwie ekologicznym przekazane do Głównego Inspektora IHARS przez upoważnione jednostki, można stwierdzić, że rozwój rolnictwa ekologicznego ma coraz większe znaczenie w polskiej gospodarce rolnej. Świadczy o tym fakt, że w 2005 r. w systemie kontroli i certyfikacji zarejestrowanych było ogółem 7183 gospodarstw rolnych, tj. o 91% więcej niż w 2004 roku. Natomiast liczba przetwórci ekologicznych wzrosła blisko dwukrotnie. W roku 2005 produkcja metodami ekologicznymi prowadzona była na powierzchni 167 740 ha, co stanowiło ponaddwukrotny wzrost w stosunku do 2004 r., zaś średnia wielkość powierzchni gospodarstw ekologicznych w porównaniu z 2004 r. wynosiła 23 ha i była mniejsza o 18%.

W Polsce w 2004 r. wśród zarejestrowanych gospodarstw ekologicznych uzyskało certyfikat zgodności 1683, tj. o 24% więcej niż w 2003. Najwięcej kontroli w 2004 r. przeprowadziły dwie jednostki certyfikujące: EKOGRAN-CJA PTRE sp. z o.o. i AGRO BIO TEST sp. z o.o., które skontrolowały blisko 70% ogólnej liczby gospodarstw, czyli około 68% powierzchni upraw ekologicznych oraz 80% przetwórci. Liczbę skontrolowanych gospodarstw przez poszczególne jednostki certyfikujące w 2004 r. (z certyfikatem i będących w trakcie przedstawiania produkcji konwencjonalnej na ekologiczną) i przetwórci przedstawia rysunek 2.

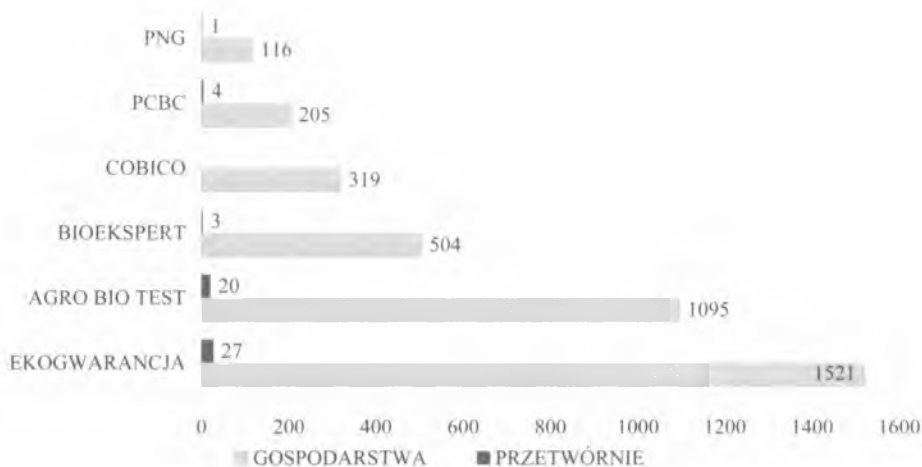
W roku 2005 najwięcej gospodarstw, które poddano kontroli jednostek certyfikujących, było w województwach: małopolskim (1177), podkarpackim (885), świętokrzyskim (785), lubelskim (773), najmniej zaś w województwach: opolskim (37), śląskim (81) kujawsko-pomorskim (143). Oznacza to, że produkcja ekologiczna rozwija się głównie na obszarach typowo rolniczych, o nieznacznym zanieczyszczeniu substancjami emitowanymi przez przemysł.

Na szczególną uwagę zasługuje wzrost zainteresowania rolnictwem ekologicznym w województwach: lubuskim, w którym w 2005 r. liczba gospodarstw

¹⁰ Raport powinien zostać złożony do końca stycznia przyszłego roku, za rok ubiegły.

¹¹ art. 8 ust. 3 oraz art. 9 ust. 7 pkt. b Rozporządzenia nr 2092/91/EWG z 24.06.1991 r. (Dz. U. L 198 z dn. 22.07.1991 r.).

ekologicznych wzrosła o 221% w porównaniu z 2004 r., pomorskim – o 168% i zachodnio-pomorskim – o 149%.^{12#}

Rys. 2. Liczba skontrolowanych gospodarstw i przetwórní w 2004 roku
Number of inspected farms and processing plants in 2004

Źródło: A. Czubała, *Rolnictwo ekologiczne w Polsce w 2004 r.*, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2005, s. 4.

PODSUMOWANIE

Conclusion

Wymóg kryteriów, inspekcji i certyfikacji w rolnictwie ekologicznym ma na celu przeciwdziałanie tzw. szarej strefie, jaką jest nadużywanie i manipulowanie pojęciem rolnictwo ekologiczne, zwłaszcza przez producentów oferujących „zdrową żywność” i inne produkty pseudoekologiczne. System kontroli jest podstawowym gwarantem dla konsumenta, że środki żywnościowe znajdujące się na rynku, oznakowane jako produkty rolnictwa ekologicznego, faktycznie spełniają wymogi produkcji metodami ekologicznymi.

Mimo że obecne systemy kontrolne w krajach członkowskich UE funkcjonują sprawnie, to istnieje potrzeba ich ulepszania w każdej z trzech dziedzin działalności: kontroli ekologicznych gospodarstw i przetwórní, akredytacji oraz nadzoru jednostek przeprowadzających kontrole.

¹² www.ijhar_s.gov.pl z dn. 09.02.2006.

Zwiększenie wiarygodności wyników kontroli szczególnie gospodarstw i przetwórnictwa ekologicznego można w razie zastrzeżeń do nich uzyskać przez żądanie ponownej kontroli zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministerialnej Wspólnoty Europejskiej nr 2092/91/EWG.

W przypadku podejrzeń tych podmiotów o zaniedbania lub oszustwa pobierane przez kontrolujących próbki są oceniane pod względem adekwatności ustanowionych standardów. Dlatego też należy opracować i wskazać metody przeprowadzania takiej kontroli oraz analizy. W tej sytuacji niezbędna jest kontynuacja prac przez Wspólnotowe Centrum Badawcze Komisji Europejskiej (The Joint Research Centre of the European Commission), mających na celu opracowanie sposobów pobierania próbek oraz metod analizy, które mogą być wykorzystane w rolnictwie ekologicznym.

W celu zmniejszenia ryzyka związanego z nadużyciami i oszustwami należałoby wykorzystać nowe techniki i sposoby ich wykrywania. Kraje członkowskie UE powinny wykorzystywać system identyfikacji działek gruntowych opracowany na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej (Common Agriculture Policy) do lokalizacji i monitorowania gruntów w sektorze rolnictwa ekologicznego.

W niektórych przypadkach nadużyć i oszustw, jakie miały miejsce w przeszłości, produkty były wymieniane między gospodarstwami i firmami za wiedzą kontrolujących, co utrudniało jeszcze dodatkowo wykrycie tych nadużyć. Wobec tego istnieje konieczność poprawy współpracy i wzajemnej komunikacji pomiędzy jednostkami przeprowadzającymi kontrole oraz wzmocnienia koordynacji między nimi i władzami wprowadzającymi wyniki tych kontroli w życie na mocy postanowień Rozporządzenia Rady nr 2092/91/EWG.

Obowiązek spełnienia wymagań określonych w normie EN 45011 jest realizowany w różny sposób. Niektóre kraje członkowskie UE wybrały opcję samodzielnego przeprowadzania kontroli w ramach prowadzonych przez siebie działań nadzorujących, natomiast inne wymagają oficjalnej akredytacji przez narodową jednostkę akredytacyjną, poza tym istnieje również prywatny program akredytacyjny. Dlatego też konieczne jest opracowanie bardziej spójnego i oszczędnego systemu akredytacyjnego dla jednostek przeprowadzających kontrole na mocy postanowień wyżej wspomnianego rozporządzenia, który szczegółowo określałby wymogi uzyskania akredytacji przez organizacje kontrolujące gospodarstwa i przetwórnictwo ekologiczne. Aby doprowadzić do dalszego ujednoczenia zasad rolnictwa ekologicznego oraz projektów na szczeblu międzynarodowym, system ten nie wyklucza uznania lub przynajmniej wykorzystania istniejących międzynarodowych systemów akredytacyjnych.

Kraje członkowskie UE muszą zapewnić nadzór nad jednostkami kontrolującymi, aby wyniki ich kontroli były obiektywne. Nie istnieją procedury, które określałyby sposób sprawowania tego nadzoru. Zatem, istnieje przekonanie, że

nadzór ten w poszczególnych krajach UE jest różny. Każdego roku państwa członkowskie UE są zobowiązane do przedłożenia Komisji Europejskiej raportu z nadzoru nad instytucjami kontrolnymi, w tym danych statystycznych dotyczących rodzaju oraz liczby naruszeń. W celu poprawy skuteczności prowadzonego nadzoru procedury jego powinny być jednakowe i zrozumiałe dla wszystkich krajów członkowskich UE.

W związku z wprowadzeniem w życie Rozporządzenia Rady Ministerialnej Wspólnoty Europejskiej nr 2092/91/EWG, Urząd Komisji ds. Żywności i Spraw Weterynaryjnych przeprowadził ocenę systemów kontrolnych funkcjonujących w krajach członkowskich UE w latach 1999 i 2001, która obejmowała prywatne jednostki nadzorujące oraz wdrożenie środków kontrolnych. Oceny te przedstawiają zróżnicowanie w jakości bieżących systemów kontrolnych, dlatego też konieczne jest ulepszenie systemów nadzoru i kontroli zarówno w poszczególnych krajach członkowskich, jak i w całej Unii.

SUMMARY

Ecological agriculture is a system of farming, which was started by farmers as a protest against the contamination of the environment and food with agrichemicals, and under conviction that they were harmful to the environment and thereby to the people.

The requirement for criteria, inspection and certification in ecological agriculture is aimed to counteract the so-called black economy, which is the abuse of and manipulation with the term ecological agriculture, especially by producers offering "health food" and other pseudoecological products. The controlling system is the consumer's principal guarantee that the food products on the market, labeled as ecological agriculture products, do actually meet the standards of production using ecological methods.

Despite the fact that the present controlling systems in the EU countries functions efficiently, there is still a need to improve them in each of the three fields of activity: ecological inspection of ecological farms and processing plants, accreditation, and supervision of controlling units.

